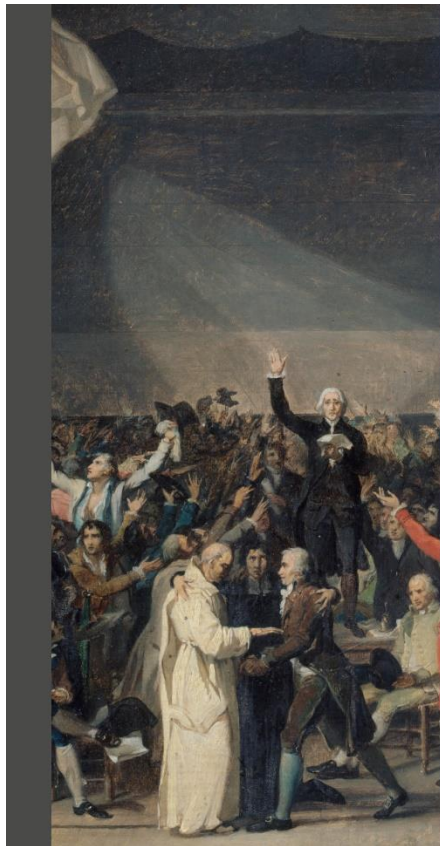

Bijlage bij het hoorcollege *De geschiedenis van de grondwet*

DE GESCHIEDENIS VAN DE GRONDWET

EEN HOORCOLLEGE OVER
CONSTITUTIONEEL DENKEN,
VAN DE OUDHEID TOT NU

door Wim Voermans

Inhoudsopgave

[Wim Voermans](#)

[Studium Generale Universiteit Leiden](#)

[H1. Inleiding op het verhaal van de grondwet](#)

[H2. Waarom ineens een wereld vol grondwetten?](#)

[H3. De kern waar grondwetten over gaan](#)

[H4. De voorlopers van de grondwet](#)

[H5. De verschillende generaties grondwetten](#)

[H6. Inhoud en werking van grondwetten](#)

[Aanbevolen literatuur](#)

[Colofon](#)

Wim Voermans

Prof. dr. Wim Voermans is hoogleraar staats- en bestuursrecht aan de Universiteit Leiden. Naast het geven van onderwijs en doen van onderzoek neemt hij ook regelmatig deel aan het publieke debat over staatsrechtelijke en politieke kwesties. In 2019 publiceerde hij *Het verhaal van de grondwet; zoeken naar wij*. Daarin gaat hij op zoek naar de vraag waarom er de laatste zeventig jaar zoveel grondwetten bij zijn gekomen in de wereld. Volgens hem heeft de mensheid een zintuig ontwikkeld voor het verhaal dat een grondwet vertelt over de inrichting van leiderschap en recht.

In 2021 publiceerde hij *Het land moet bestuurd worden: Machiavelli in de polder*. Hierin bepleit hij voor meer transparantie en openbaarheid van bestuur, alsook betere informatievoorziening in en over democratische openbare besluitvormingsprocessen.

Studium Generale Universiteit Leiden

Deze uitgave is tot stand gekomen in samenwerking met Studium Generale Universiteit Leiden. Studium Generale Universiteit Leiden organiseert lezingen voor studenten en andere belangstellenden van binnen en buiten de universiteit die over de grenzen van hun vakgebied heen willen kijken.

Voor meer informatie, kijk op: <http://www.studiumgenerale.leidenuniv.nl>

Synopsis van het hoorcollege *De geschiedenis van de grondwet*

H1. Inleiding op het verhaal van de grondwet

- Eed op de kaatsbaan:

De Eed op de Kaatsbaan werd op zaterdag 20 juni 1789 te Versailles afgelegd door nagenoeg alle vertegenwoordigers van de derde stand en enkele sympathisanten uit de lagere geestelijkheid op initiatief van Jean-Joseph Mounier. Deze afgevaardigden zwoeren om niet uiteen te gaan voordat zij als Nationale Vergadering (Assemblée nationale) aan het koninkrijk een nieuwe grondwet hadden gegeven. Die zou er uiteindelijk ruim twee jaar later komen op 3 september 1791, voorafgegaan door de eerder aangenomen Verklaring van de rechten van de mens en de burger. De eed was een bepalende gebeurtenis aan het begin van de Franse Revolutie.

https://nl.wikipedia.org/wiki/Eed_op_de_Kaatsbaan

H2. Waarom ineens een wereld vol grondwetten?

- Citaat

Every self-respecting nation on the face of the earth wants to have a constitution if it does not already have one. And, with the notable exception of Great Britain, most states that have constitutions would not mind improving their existing ones. Constitutionalism in this sense is one of the dominant values of our time, all over the world. And no matter how often it seems to have been disproved by history, the belief persists that a deliberately constructed constitution is the best means available for assuring achievement of the common goals of a community.

Herbert Spiro, *Government by Constitution; The Political System of Democracy*, 1959, p. 11-12

- Heel veel grondwetten

In 2018 hadden 189 constituties op 193 landen (97,9%) – één documentsgrondwetten
San Marino/Israël wel constituties, maar niet in één document

Zweden twijfelgeval, Nieuw Zeeland 1986, zelfs VK – zo bezien 99,4% van de landen geschreven constitutie

Recent verschijnsel

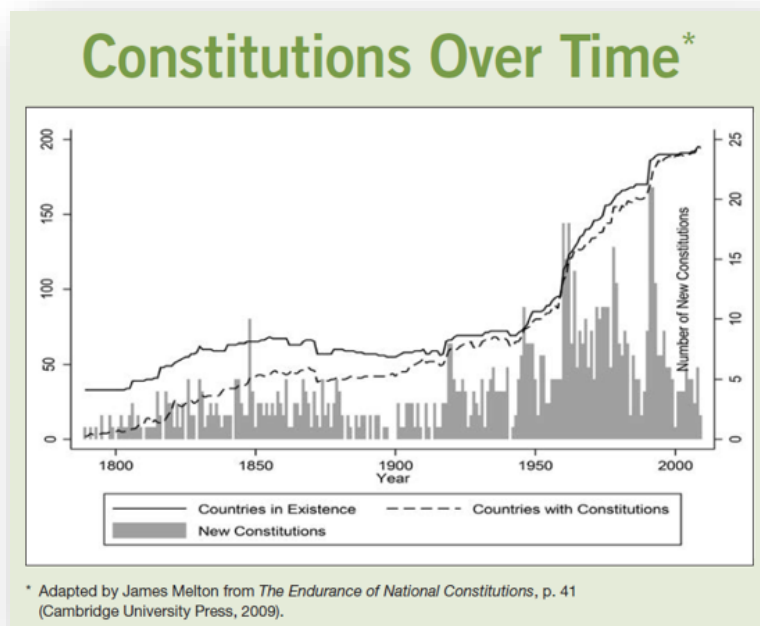
- 87% van al die grondwetten na 1950
- 74% van het totaal van na 1975

- Constitute Project:

The world's constitutions to read, search and compare

<https://www.constituteproject.org>

- Tijdslijn overzicht van grondwetten

- **Waarom zo weinig aandacht?**

Hirschl in 2013 over die grondwetsgroei:

'Although this trend is arguably one of the most important phenomena in late twentieth- and early-twenty-first-century government, the diffusion of constitutions remains largely under-explored and under-theorized.'

Ran Hirschl, 'The Strategic Foundations of Constitutions', in: Denis J. Galligan & Mila Versteeg (eds.), *Social and Political Foundations of Constitutions*. New York: Cambridge University Press 2013, p. 157-181

Siedentop in 2000:

'Few societies are good at identifying the things they take for granted. These are the things that structure their vision of the world, providing them with categories which shape their experience of fact and underpin their judgement of what is valuable. The result is that, when trying to understand ourselves, we often miss the obvious.'

Larry Siedentop, *Democracy in Europe*. (Orig. 2000) London: Penguin Books 2001, p. 81.

- Verklaringen over de duim

Bijproduct van de democratiegolven?

Na-aperij: opgedrongen door het 'Westen' (globalisering)

Schone schijn ophouden?

Zegetocht van het recht?

- Drie soorten verklaringen/verhalen van Ran Hirschl uit 2013:

1) Ideologisch/ideële verhaal (constitutionalisme) – de opkomst en doorbraak van de liberaal-democratische grondwet – de verbreiding van het geloof van het constitutionalisme (beperkt overheidsbestuur, vrijheidsrechten en democratie) – vanzelfsprekend? (Christelijke wortels – messianistisch)

2) Functionele verhaal – efficiënte en betrouwbare rechtssystemen verhogen de voorspelbaarheid en betrouwbaarheid van economische transacties, vergroten vertrouwen, en verlagen de transactiekosten (*credible commitments* – Weingast & North)

3) Politiek-strategische verhaal – efficiënte en vooral duurzame regeling van leiderschap en daarmee coördinatie van grootschalige samenwerking – voordeel ten opzichte van andere grootschalige samenwerkingsverbanden.

- Of wellicht (ook)...?

Kopieergedrag? (Globalisering – bewezen praktijken - memes)

Menselijke natuur? (Menselijke aard en aanleg – constitutiemensen)

Historie? (Product van – ideeën – geschiedenis)

Economische redenen? (Is marktucht zo sterk?)

Politiek-strategisch? (Sham constitutions?)

Kopieergedrag? (Leren van elkaars ervaringen?)

H3. De kern waar grondwetten over gaan

- Grondwetten gaan altijd over (als historische constanten):

'Een wij'

Wie zijn 'wij'?

Wie heeft welke rol en wie mag wat?

Vertrouwen, identiteit, status, etc.

Leiderschap en coördinatie van samenwerking

Rechtssystemen en recht

- Werkdefinitie grondwet/constitutie:

'voorschriften die een rechts- en leiderschapssysteem van een land in het leven roepen en normeren'

- Menselijke aard

I. Aangelegd voor samenwerking

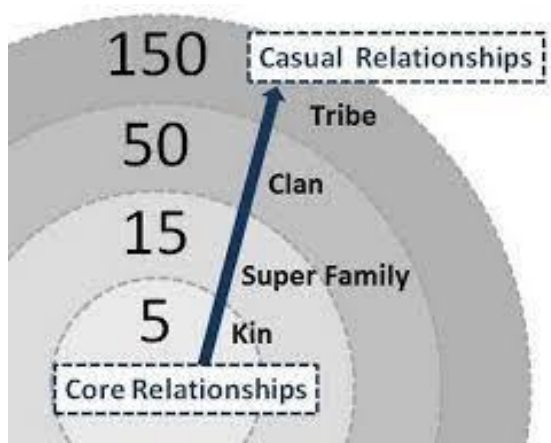
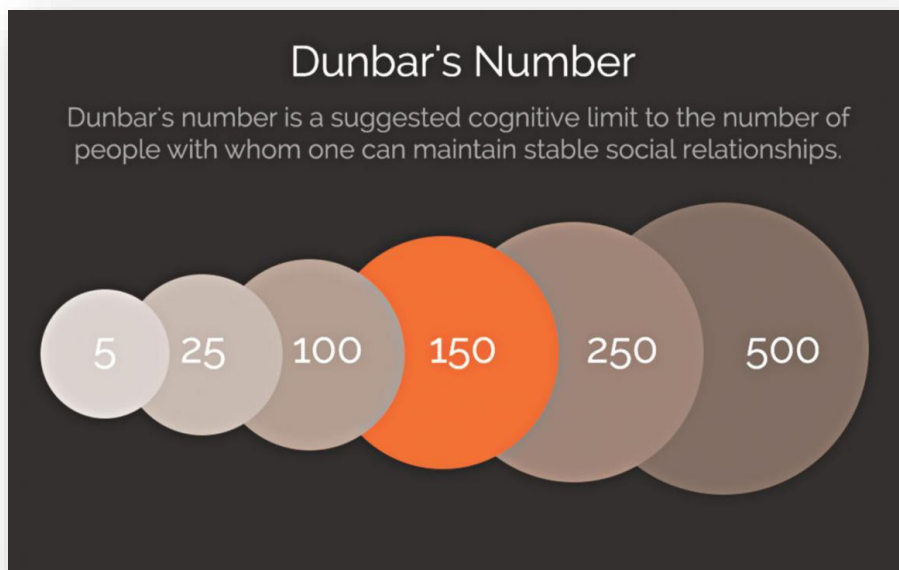
Mensen zijn sociale wezens (evolutie, antropologie, neurobiologie)

Samenwerken om te overleven (rolverdeling – concurrentie – opschaling) – instinct

II. Twee pijlers voor samenwerking

Vertrouwen (Dunbar-number) - Barbalet

Erkenning (Ostracisme) – Charles Taylor

- **Constitutie**

Artefact om duurzaam grootschalige samenwerking mogelijk te maken

- Vertrouwen
- Erkenning

Krijgt momentum door schaalvergrotingsdynamiek: strijd om bestaansbronnen (groep, stam, chieftdom, koninkrijk, staat)

Effectieve institutie die overtuigend een verbeelde orde uitroept

H4. De voorlopers van de grondwet

Religie

Prehistorische constituties

Antieke constituties

Romeinse wortels

Middeleeuwse constituties

Vroegmoderne constituties

H5. De verschillende generaties grondwetten

De eerste generatie: de monarchale constitutie

De tweede generatie: revolutionaire constitutie

De derde generatie: restauratieve constitutie

De vierde generatie: liberale constitutie

De vijfde generatie: imperiale constitutie

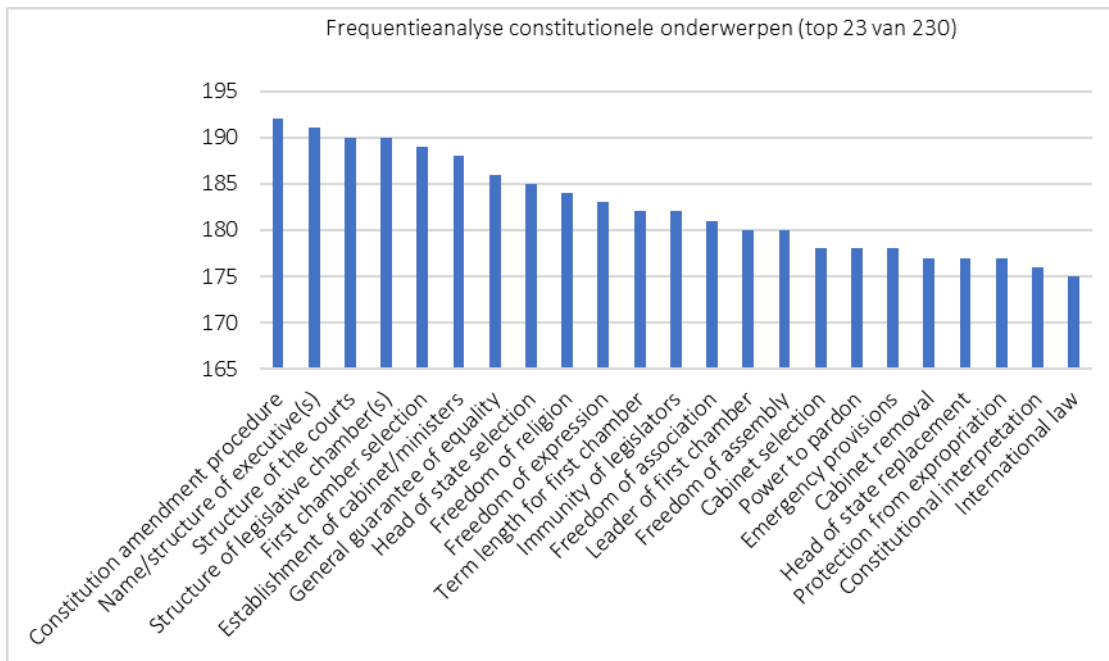
De zesde generatie: de Leviathan-constitutie

De zevende generatie: de bevrijdings constitutie

De achtste generatie: de liberaal-democratische constitutie

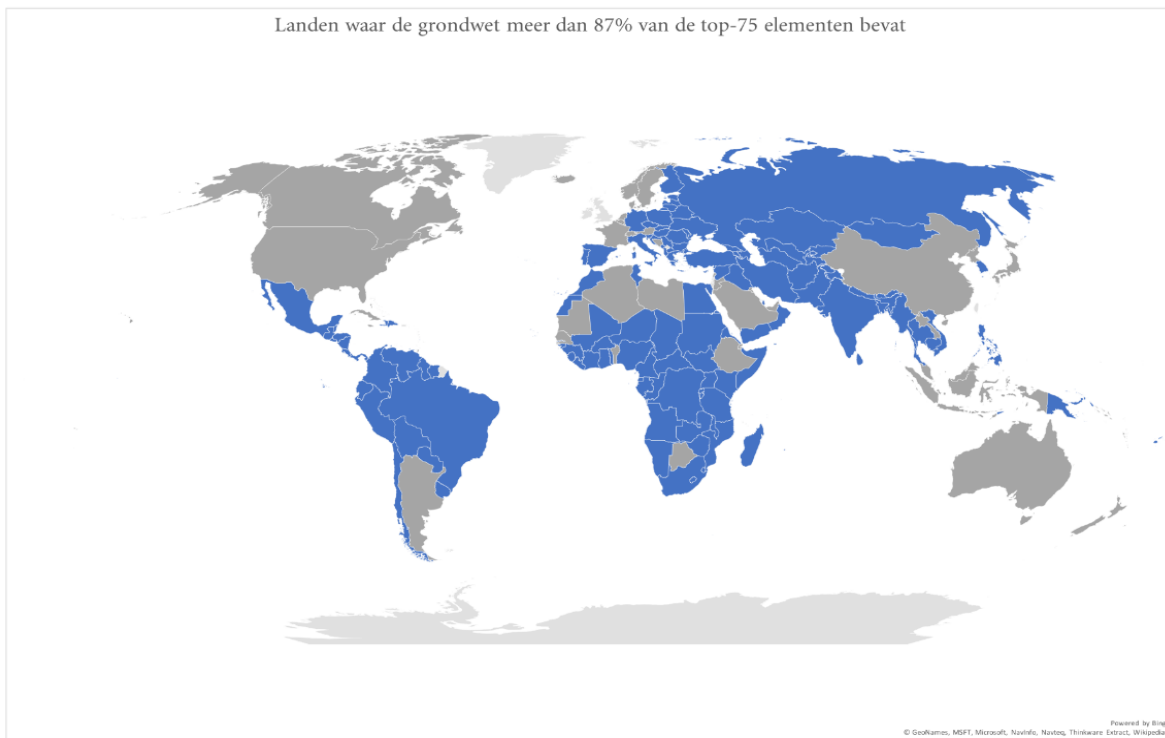
H6. Inhoud en werking van grondwetten

- Convergentie

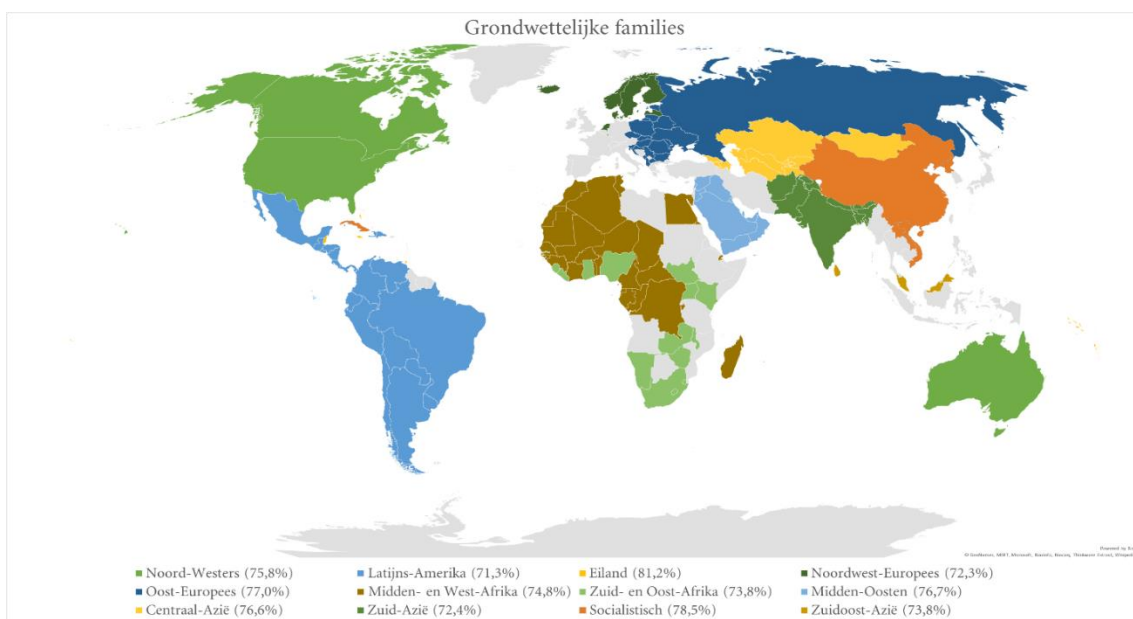
Afbeelding: de top 10% van de meest voorkomende constitutionele onderwerpen in de grondwetten van over de hele wereld.

- Landen waar de grondwet meer dan 87% van de top-75 elementen bevat

Afbeelding: Er worden wereldwijd steeds meer grondwetten vastgesteld (bijna 98% van de landen ter wereld heeft er een) en die grondwetten gaan inhoudelijk ook steeds meer op elkaar lijken. De blauwgekleurde landen op de wereldkaart delen meer dan 87% van de 75 meest voorkomende constitutionele onderwerpen (uit een lijst van 230 onderwerpen). Er lijkt sprake van het naar elkaar toetrekken (convergentie) van grondwetten.

- Grondwettelijke families

Afbeelding: Binnen de verzameling van grondwetten ter wereld zijn minstens 12 families te onderscheiden, dat wil zeggen landengroepen waarvan de grondwetten die onderling meer dan 70 procent van de in totaal 230 grondwettelijke kenmerken delen.

- Emoties & rationaliteit: constitues komen binnen als een appèl/verhaal

Sajó in 2011:

(...) 'In the myth of reason, emotions are presented as separate from reason; passions' inference in reasoning, even irresistible, is only a troubling external nuisance. Law is described as a mechanism to counter such influences, institutionally reinforcing reason's shelter. This isolationist position, based on the reason-emotion divide, is unsustainable. The scientific evidence indicates that reason and emotion operate interactively in human decision-making and in the actual process of institution-building.'

(...) constitutions reflect a selection of the emotional experiences of a given community. What is seen in constitutional law to be the expression of rational considerations, and is legitimized as such, is to a considerable extent the interplay of emotions reflected in public sentiments, and in particular fear. The rationality of a constitutional solution originates partly in its capacity to handle constitutional sentiments – passions in particular.

András Sajó, *Constitutional Sentiments*. New Haven/London: Yale University Press 2011

- Rationaliteit en communicatie: het verhaal

Mensen zijn verhalenvertellers die via verhalen, die ze putten uit geschiedenis, cultuur, waarnemingen van feiten, en voorstellingen (ideeën, verbeelde werelden, etc.), communiceren en redeneren.

Fisher in 1989:

'Rationality is determined by the nature of persons as narrative beings – their inherent awareness of narrative probability, what constitutes a coherent story, and their constant habit of testing narrative fidelity, whether or not the stories they experience ring true with the stories they know to be true in their lives (....).

Walter R. Fisher, *Human Communication as Narration; Towards a Philosophy of Reason, Value, and Action*. (Orig. 1987) Columbia, South Carolina: University of South Carolina Press 1989

- Internalisering

Kim Lane Sheppele in 2017:

Constitutions – or at least successful constitutions – manage to create their own social life. They do so by naturalising, channelling and/or legitimating power. Successful constitutions extend the idea of constitutionalism beyond any constitutional text and beyond the directly regulated political classes into a broader social world in which constitutional ideas shape social expectations and understandings, and come to be taken for granted."

Kim Lane Sheppele, *The Social Lives of Constitutions*, in: Blokker & Thornhill 2017, p. 35-66, citaat van p. 35.

Graber in 2013:

(...) citizens and elected officials are socialized in ways that lead them to internalize constitutional values and regard constitutional processes as the only legitimate means for resolving legal and policy disputes.

Mark A. Graber, *A New Introduction to American Constitutionalism*. Oxford/New York: Oxford University Press 2013

- Effecten van constituties

Weinig echt gemeten – onderzocht

- We gaan er van uit dat het zo werkt

- Vanzelfsprekend
- Toch wel enig inzicht
- Juridische effecten en betekenissen
- Economische aspecten en effecten
- Politieke aspecten en effecten

- Juridische effecten en betekenissen

- Schepping van een rechtssysteem (verbeelde wereld van het recht)
- Een rechtsorde waarbinnen de afspraken en normen daarbinnen ook verbinden als recht

Effectief? – Constitutionele prestaties

- Nepconstituties (Sham constitutions - Law & Versteeg 2013)
- Zelfhandhavend (Self-enforcing – Mittal & Weingast 2011 – Voor elk wat wils)
- Duurzaamheid – Leeftijd (Elkins, Ginsburg & Melton, *Endurance of National Constitutions* 2009)

A country...	...delivers <i>little</i> in practice <i>vis-à-vis</i> constitutional promises	... delivers <i>much</i> in practice <i>vis-à-vis</i> constitutional promises
...promises <i>much</i> in its constitution	Sham constitution	Strong constitution
... promises <i>little</i> in its constitution	Weak constitution	Modest constitution

- Economische aspecten en effecten

Constitutie als voorwaarde

Barry Weingast: *'Universally in today's developed world, governments provide (...) market infrastructure, and no market economy exists without it.'* (2017)

Ran Hirschl: *'Two critical preconditions for economic development are the existence of predictable laws governing the marketplace and a legal regime that protects capital formation and ensures property rights. The entrenchment of constitutional rights and the establishment of independent judicial monitoring of the legislative and executive branches are seen as ways of increasing a given regime's credibility and enhancing the ability of its bureaucracy to enforce contracts, thereby securing investors' trust and enhancing their incentive to invest, innovate, and develop.'*

Constitutie als factor

Verlaagt de transactiekosten (Coase, Nozick – p. 293 Verhaal gw)

Vergroting onderling vertrouwen – stabielere markttransacties – groter volume (North 1990)

Meer 'vrijheid' – meer economische groei? 1850-2010 – 149 landen (Alfonso-Gil e.a. 2014, p. 297 Verhaal gw)

- Politieke aspecten en effecten

Grondwetten definiëren een politieke arena (een arena waarin beslist moet worden over tegengestelde belangen), waarin door en/of voor een groep distributiebeslissingen worden genomen
Kortweg: Hoe coördineren we de samenwerking (binnen het 'wij')?

Balanceren: Robert Cooter – de minimax constitution (evenwichtssituatie)

The 'minimax constitution' (...) minimizes the harm when the worst political possibilities materialize.

The minimax constitution pursues the classical political goals of security, legality, and liberty.

Kun je zo iets uitrekenen?

Publieke keuzetheorie (Tullock en Buchanan, *The Calculus of Consent* 1962) – Gebruik van economische theorieën en instrumenten om politieke besluitvormingsprocessen te begrijpen en voorspellen (gebaseerd op de 'motieven' van de spelers en hun interacties)

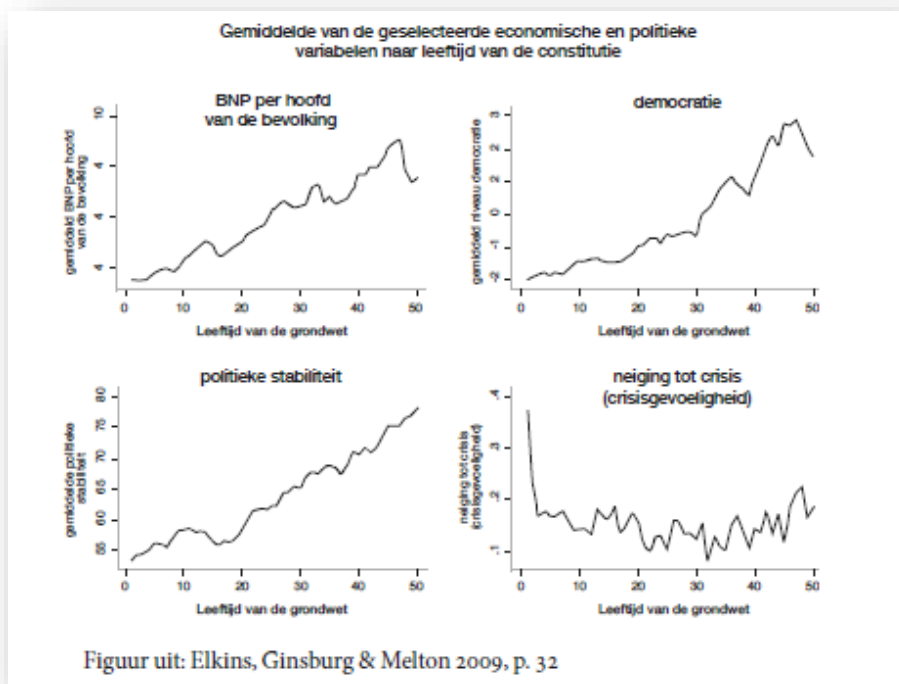
Basis: speltheorie (game theory)

Ingewikkeld? Nee hoor: 'Wie is de mol?'

- Leeftijd van grondwetten en welvaart

Er is een aantoonbare relatie tussen de leeftijd/ouderdom van een Grondwet en welvaart

Maar...wat is nou oorzaak en wat het gevolg?

Elkins, Ginsberg & Melton in 2009:

Age of national constitutions shows that a statistic positive correlation exists between the age of a constitution and GDP per capita, the democracy and the political stability in a country.

Secondly, it showed a statistic noticeably negative correlation (be it only slight) between the age of a constitution and the probability of a political or economic crisis

- Constitutie en legitimiteit

Constituties geven legitimiteit – blijvend draagvlak – aan een rechtssysteem en leiderschapssysteem

Hoe? – Door het gezamenlijke geloof in het verhaal van zo'n grondwet

Max Weber in 1920:

'De basis van ieder gezagssysteem en de daarmee samenhangende bereidheid daaraan te gehoorzamen, is een geloof: een geloof waaraan mensen die gezag uitoefenen aanzien ontlene.'

Uit: *The Theory of Social and Economical Organization* (1922), p. 340 Verhaal gw

Thornhill in 2010:

The functional and reflexive reserves of legitimacy produced by constitutions are among the main reasons why modern society is able to exist, politically, in a functionally and differentiated and pluralistic [way].'

Chris Thornhill, 'Legality, legitimacy and the constitution: A historical-functionalist approach', in: Thornhill, C. & Ashenden, S. (eds.), 2010, *Legality and legitimacy: normative and sociological approaches*. Baden-Baden: Nomos, p. 52.

Aanbevolen literatuur

Voor een overzichtswerk over de geschiedenis van de grondwet:

Voermans, Wim, *Het verhaal van de grondwet, zoeken naar wij*, 2019, Prometheus, Amsterdam

Overige aanbevolen literatuur:

Elkins, Z., Ginsburg, T., & Melton, J., *The Endurance of National Constitutions*, New York, Cambridge University Press, 2009

Fisher, W.R., *Human Communication as Narration; Towards a Philosophy of Reason, Value, and Action*, Columbia, South Carolina: University of South Carolina Press, 1989

Fukuyama, F., *Identity: The Demand for Dignity and the Politics of Resentment*. London, Profile Books, 2018

Graber, M.A., *A New Introduction to American Constitutionalism*. Oxford/New York, Oxford University Press, 2013

Hirschl, R., 'The Strategic Foundations of Constitutions', in: Denis J. Galligan & Mila Versteeg (eds.), *Social and Political Foundations of Constitutions*. New York, Cambridge University Press, 2013

Huntington, S.P., *The third wave, democratization in the late twentieth century*, University of Oklahoma Press, Oklahoma City, 1993

Pinker, S., *Enlightenment Now: The Case for Reason, Science, Humanism, and Progress*. New York, Viking, 2018

Sajó, A., *Constitutional Sentiments*. New Haven/London, Yale University Press, 2011

Siedentop, L., *Democracy in Europe*. (Orig. 2000) London, Penguin Books, 2001

Colofon

Home Academy geeft hoorcolleges uit voor thuis en onderweg. Direct te downloaden of onbeperkt te beluisteren in de Home Academy Club. Interessante onderwerpen, van geschiedenis tot natuurwetenschappen, voorgedragen door boeiende sprekers. Zo kan je kennis opdoen in de auto, in de trein, op de fiets of thuis op de bank. Download de Home Academy app voor het beluisteren van onze hoorcolleges op een mobiel of tablet.

Kijk verder op www.home-academy.nl

Uitgave Home Academy Publishers
Middelblok 81
2831 BK Gouderak
Tel: 0182 – 370001
E-mail: info@home-academy.nl

Opname Bob Kommer (Leiden, september 2021)
Stem Inleiding F.C. van Nispen tot Sevenaer
Muziek Intro Cok Verweij
Mastering Frits de Bruijn
Vormgeving Floor Plikaar

© Hoorcollege Copyright 2021 Home Academy Publishers B.V.
ISBN 978 90 8530 226 1
NUR 680, 77, 78

Alle rechten voorbehouden. Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen, mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, uitgeleend, verhuurd, uitgezonden, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door (foto)kopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaand schriftelijk toestemming van de uitgever.